

ВЛАДИМИР
ЂОРОВИЋ

ИСТОРИЈА
СРБА

ИЗДАВАЧ
Едиција
Земунска 32, Нови Бановци

ЗА ИЗДАВАЧА
Лазар Вук Бокан

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Лазар Вук Бокан

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА
Едиција

ДИЗАЈН КОРИЦА
Едиција

ШТАМПА
Full moon, Београд

ТИРАЖ
500 примерака

Пласман
+381/64-521-521-0
klubcitalaca@edicija.rs
www.edicija.rs

ИСБН
978-86-82958-40-6

Година издања
2025.

Место издања
Нови Бановци

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР

ПРВИ ПЕРИОД.....	3
I. Продирање словена на Балкан.....	3
II. Словени са Обрима.....	16
III. Словени насељавају Балкан.....	28
IV. Балканска култура у доба сеобе Словена.....	34
V. Словенска племена и њихова култура.....	45
VI. Организација словенских племена на Балкану.....	64
ДРУГИ ПЕРИОД.....	75
I. Бугари и балкански Словени.....	75
II. Први заједнички покрет Срба, Хрвата и Словенаца.....	81
III. Прва српска држава.....	83
IV. Покрштавање јужних Словена.....	86
V. Срби између Византије, Хрватске и Бугарске.....	93
VI. Држава македонских Словена.....	99
VII. Зетска држава.....	110
VIII. Србија за време борби Византије и Угарске.....	121
ТРЕЋИ ПЕРИОД.....	127
I. Стеван Немања.....	127
II. Латинско Царство и стварање Српске Краљевине.....	136
III. Српске међусобице.....	145
IV. Западњачка оријентација у Србији.....	151
V. Србија као главна балканска држава.....	160
VI. Потискивање Бугара као српских такмаца.....	176
VII. Стварање Српског Царства.....	185
VIII. Дело цара Душана.....	200
IX. Распад Српске царевине.....	214
X. Маричка погибија.....	224
XI. Босна као краљевина.....	227
XII. Босна као стожер нове српскохрватске државе.....	234
XIII. Бој на Косову.....	250
ЧЕТВРТИ ПЕРИОД.....	257
I. Срби између Турака и Мађара.....	257
II Мађарска превласт у Босни и Србији.....	272
III Босански раздори.....	283

IV.	Опорављена Србија	287
V.	Деспот Ђурађ Бранковић	293
VI	Први пад Србије	302
VII	Разлаз између деспота и Мађара	309
VIII	Пад Србије.....	322
IX	Пад Босне	335
X	Стварање нове српске деспотовине.....	340
XI	Пад Херцеговине	349
XII	Пад Црне Горе	352
ПЕТИ ПЕРИОД.....		357
I.	Турски замах	357
II.	Српска деспотовина у Срему	366
III	Дубровачка Република	380
ШЕСТИ ПЕРИОД.....		387
I.	Срби под туђом влашћу.....	387
II.	Турска освајања.....	396
III.	Нове српске сеобе	399
IV.	Обнова Пећке патријаршије	406
V.	Преокрет у држању Срба	412
VI.	Верски покрети	426
VII.	Даље борбе са Турцима.....	435
VIII.	Велика сеоба Срба у Аустрију	446
IX.	Срби у Угарској.....	454
X.	Ослобађање Црне Горе.....	460
XI.	Нови савезнички рат против Турака	464
XII.	Руски утицај међу Србима.....	467
XIII.	Аустријски порази.....	473
XIII.	Руски утицај у Црној Гори и суседству	483
XIV.	Кочина крајина	493
XV.	Духовно ослобађање Срба	498
XVI.	Размах Црногораца.....	504
НОВО ДОБА		511
I.	Зачеци устанка у Србији.....	511
II.	Почетак устанка у Србији	517
III.	Развој устанка	531
IV.	Француска политика према Србима.....	535
V.	Руско-српски савез	538
VI.	Слом Србије	552
VII.	Други устанак	558
VIII.	Србија као самоуправна држава	565
IX.	Устанци босанских муслимана	569
X.	Кризе у Србији.....	574
XI.	Српски покрет 1848 године	584
XII.	Црна Гора као световна држава.....	596
XIII.	Национални и књижевни ромахтизам код Срба.....	601
XIV.	Политичке и духовне кризе у Србији	621
XV.	Пут на Берлински конгрес.....	630
XVI.	Аустро-угарска превласт	642
XVII.	Српско-бугарски рат и његове повластице.....	648

XVIII.	Последњи Обреновић	656
XIX.	Полет Србије.....	671
XX.	Балкански ратови.....	690
XXI.	Нова омладина	700
XXII.	Сарајевски атентат	708
XXIII.	Светски рат.....	711
XXIV.	Уједињење	720
XXV.	Влада краља Александра.....	730
XXVI.	Између два светска рата	747

ПРЕДГОВОР

У последње две деценије нагло је порасло интересовање шире читалачке публике за Историју Срба др Владимира Ћоровића. Зато се указала потреба за новим издањем овог дела и то из два разлога. Као прво, Историја Срба је целокупан приказ српске историје од времена насељавања Срба и других словенских народа на Балканско полуострво, па све до времена уочи избијања Другог светског рата. Као друго, ова књига је најпогоднија за свакога ко жели да дубље уђе у проблематику српске историје, али исто тако је корисна и за читаоце који желе само да се упознају са историјом српског народа, без критичког погледа на изнесене чињенице. Свако ко буде прочитао ову књигу стећи ће јасну представу о историји нашег народа, од VI до половине XX века.

Централно место у Ћоровићевој синтези заузимају политичка историја и најистакнутије историјске личности. Али, књига је добрим делом захватила и културну историју.

У оквиру политичке историје Ћоровић описује везе Срба са другим државама и народима, пре свега на Балкану, али истовремено, кроз три периода српске историје, прати и историју три велике силе-Византије, Турске и Аустрије. Сам Ћоровић је сматрао да је српска историја у вези са општом и да се не може ни схватити без ње, те да српско питање постаје много јасније када се посматра у оквиру светске политике.

Пишући о културној историји Срба, Ћоровић је велику пажњу посветио културним везама Срба са другим народима и различитим културним утицајима које су на Србе имали други народи и државе.

Ћоровић је живео у времену када су преовладале идеје југословенства, па је и писао са тог становишта, будући да је био присталица те политичке идеје. Ипак, то није нимало умањило његов критички поглед на историју Срба и других јужнословенских народа. Колико је Ћоровић веровао у идеју југословенства види се и у делу предговора Историје Срба који је сам написао: "... У довољној су мери истакнуте и наше везе са Хрватима и Словенцима од најстаријих времена, кад смо несумњиво утврђени као једна велика племенска заједница, па све до нашег толико дуго очекиваног уједињења. Покушало се нагласити, колико су које наше области утицале на дух и стварање народне целине и какав им је значај у заједничкој држави. То ће показати довољно јасно, да нема дела у нашем државном организму, који нема заслуга за њ и који не представља једну неизлучиву позитивну компоненту."

У новије време појавила су се и мишљења да је Ћоровићева Историја Срба делимично настала и као резултат ауторовог разочарења идејом заједничког живота Срба, Хрвата и Словенаца, будући да је књига писана у време велике кризе југословенства, у време када Хрвати почињу да се организују против заједничке државе, што нарочито долази до изражаја уочи избијања Другог светског рата.

Појава новог издања Ћоровићеве Историје Срба најбољи је доказ велике вредности овог дела, како за студенте историје, постдипломце из области националне историје, тако и за ширу читалачку публику. Иако књигу читају из различитих повода, сви они могу у њој да пронађу оно што их занима или оно што им је потребно. Студенти могу да пронађу довољно података за спремање испита из националне историје; постдипломцима може да послужи као путоказ у процавању архивске грађе; људи који читају са жељом да сазнају више о прошлости свога народа, наћи ће широку синтезу многих појава и личности током дугог периода од четрнаест векова.

Иако историчар, Ћоровић пише изузетно лепим књижевним језиком и стилем. Поред тога, дело је писано јасно и иако има обиље података, нема сувишних објашњења, детаљисања и понављања, те не замара читаоца. Као такво, ово дело би требало да се нађе у библиотеци сваког љубитеља историје.

Историја Срба др Владимира Ћоровића приказује историју нашег народа упоредо са историјом других, нама суседних држава. Писање такве синтезе је веома тежак посао и захтева исцрпна истраживања у многобројним архивима. Немерљив је труд који је Владимир Ћоровић уложио у процавање историје, палеографије, дипломатике, епиграфике, етнологије и народне књижевности да би направио синтезу српске историје. Обично на овако великим синтезама ради велики број аутора, а Владимир Ћоровић је сав посао урадио сам. Тако врсни историчари су, заиста, права реткост.

Владимир Ћоровић је рођен 27. октобра 1885. године у Мостару, где је завршио основну школу и гимназију. У то време Босна и Херцеговина је била под окупацијом Аустроугарске, што је била једна од одлука Берлинског конгреса 1878. године. Ћоровић је рођен у познатој трговачкој породици.

Још у раној младости Ћоровић је био изложен снажном утицају мостарских културних кругова, нарочито групе истакнутих књижевника, међу којима је био и његов брат Светозар. Велики утицај на књижевни развој младог Ћоровића имао је и најпознатији Мостарац-Алекса Шантић. У оваквом окружењу, под утицајем Шантића и брата Светозара, Ћоровић се већ у раној младости опробава као књижевник и пише песме и краће приче. У часопису "Споменко" Ћоровић је објавио своју прву причу за децу – "Зло друштво", као и своју прву песму – "Кисело грожђе". Имао је тада свега 13 година.

Године 1904. Ћоровић одлази у Беч, где студира словенску и германску филологију, археологију и историју. Већ 1905. године објавио је брошуру о Српском академском друштву "Зора", у коме је и сам активно учествовао. Докторирао је у Бечу 1908. године тезом о Лукијану Мушицком. Специјалистичке студије наставио је у Минхену, где се бави процавањем средњовековне историје и грчке филологије. Ћоровићев ментор у Минхену био је

Карл Крумбахер, познати немачки византолог. Једно време Ђоровић се бавио проучавањем старих словенских рукописа у Паризу и Болоњи.

Аустроугарска је 1908. године извршила анексију Босне и Херцеговине. У знак протеста, Ђоровић је одбио да прими златни прстен цара Фрање Јосифа, који му је припао као најбољем студенту.

Од септембра 1909. године живи и ради у Сарајеву, у Земаљском музеју, најпре као кустос, а затим и као управник библиотеке. Био је ожењен Јеленом, сестром Јована Скерлића. У Сарајеву почиње интензивно да се бави књижевним и научним радом. Сакупљао је изворну грађу – записе, натписе, родослове, преписивао повеље и писма. Нарочито је волео да сакупља исписе из архива у Београду, Земуну, Котору, Дубровнику, Сарајеву, Љубљани, Бечу. Имао је намеру да објави едицију архивске грађе под именом "Дипломатска преписка краљевине Србије", за период 1902-1914. године. Због лоше политичке ситуације објавио је само прву књигу ове едиције, за време 1902-1903. Много година касније, ову едицију наставила је да издаје Српска академија наука и уметности. Сакупљао је и објављивао народне приповетке и песме и старе књижевне списе. Био је сарадник многих часописа, између осталих и "Летописа Матице српске" и "Српског књижевног гласника".

Када је 28. јуна 1914. године Гаврило Принцип у Сарајеву извршио атентат на аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда, Владимира Ђоровића су ухапсиле аустроугарске окупационе власти. Ухапшен је због активне сарадње са илегалном револуционарном организацијом "Млада Босна" и због сумњи да је умешан у организовање сарајевског атентата. На суђењу, познатом као "бањалучки велеиздајнички процес", Ђоровић је осуђен на пет година затвора. Врховни суд је пресуду повећао на осам година затвора. Од ове казне, Ђоровић је одлежао само три године, углавном у затвору у Зеници. Амнестиран је 1917. године од стране новог аустроугарског цара Карла IV, који је том приликом из затвора пустио велики број политичких затвореника.

За време боравка у затвору, слушајући страхоте преживелих, долази на идеју да напише "Црну књигу", приказ страдања српског народа у Босни и Херцеговини. Након изласка из затвора сакупио је огромну документарну грађу о страдањима Срба из Босне и Херцеговине у време Првог светског рата. Босански Срби били су изложени разним репресалијама у Аустроугарском царству и у времену пре сарајевског атентата. Најчешће су терору били изложени виђени Срби, али су често вршени различити злочини и над сеоским становништвом. Велики број Срба је насилно исељаван у удаљене крајеве царства, масовно су узимани таоци, убијани истакнути Срби. После објаве рата Краљевини Србији, 28. јула 1914. године, Аустроугарске власти у Босни и Херцеговини спроводе масовну одмазду над босанским Србима. Ти погроми добијају стравичне размере. Црна књига је сведочанство страдања српског народа у Босни и Херцеговини, јер је пуна потресних, истинитих прича људи који су терор осетили лично, или је томе био изложен неко из њихове породице. Ову књигу Владимир Ђоровић је објавио 1920. године.

Након пуштања из затвора, сели се у Загреб, где са групом југословенски орјентисаних књижевника, међу којима је и Иво Андрић, покреће и уређује часопис "Књижевни југ", преко кога шире идеје југословенства.

Поново постаје политички активан и успоставља тесну сарадњу са југословенски орјентисаним политичарима са целе територије Аустроугарске.

Био је близак и краљевском дому Карађорђевића, па је присуствовао и проглашењу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, у Београду 1. децембра 1918. године. Исте године учествовао је и у раду Народног вијећа у Сарајеву.

Већ 1919. године Ћоровић се сели у Београд, захваљујући помоћи и подршци нашег истакнутог историчара Станоја Станојевића. Ћоровић 1919. године, на предлог Станојевића, постаје ванредни професор националне историје у Београду, а две године касније добија звање редовног професора на Филозофском факултету. Од 1922. године постаје дописни члан, а од 1931. године и редовни члан Српске краљевске академије. У периоду 1933-1935. године био је декан Филозофског факултета, а 1935-1936. године и ректор Београдског универзитета.

Владимир Ћоровић је био историчар који је имао широка интересовања и довољно способности да се бави различитим историјским периодима. Захваљујући познавању великог броја савремених језика (енглески, немачки, француски, италијански, руски), али и познавању старословенског, латинског и старогрчког језика, могао је једнако успешно да пише о историјским догађајима старог века, средњег века или новог доба. Ширина његових интересовања највише је дошла до изражаја управо у Историји српског народа.

Био је политички активан и увек је истицао идеју југословенства. Као изузетан научник и историчар упорно је доказивао да су Аустроугарска и Немачка одговорне за избијање Првог светског рата. Истицао се као велики противник нацизма и фашизма, а био је и припадник масонске организације, па је скренуо пажњу Гестапо-а на себе. Због тога је био осуђен на смрт од стране Гестапо-а још пре априлског рата и капитулације Југославије. Владимир Ћоровић је то знао, па је одмах по отпочињању немачког напада на Југославију напустио Београд. Са већом групом југословенских политичара укрцао се у авион и кренуо у емиграцију. Авион у коме је био Владимир Ћоровић никада није стигао на свој циљ – пао је 17. априла 1941. године, изнад Грчке, највероватније због квара. Владимир Ћоровић погинуо је у 56. години живота. Иза себе је оставио на десетине недовршених списа, а пронађени су и томови сређене, али необјављене грађе, као што су "Извори за историју Црне Горе" и "Исписи из Бечких архива о Босни и Херцеговини". Смрт Владимира Ћоровића је велики губитак за српску историографију јер би овај врсни историчар несумњиво написао још многа врхунска дела.

Немачке окупационе власти су рукописе и књиге Владимира Ћоровића одузеле од његове породице и однеле их у Немачки научни институт у Београду. Директор тог института је био Алојз Шмаус, добар познавалац и поштовалац Ћоровићевог дела, па је наредио да се Ћоровићеве књиге сачувају као посебан фонд у институту. Један део књига однесен је у Берлин ради детаљног проучавања, али су те књиге враћене по завршетку Другог светског рата. Након ослобођења Југославије дошло је до растурања књига из Ћоровићевог фонда у институту, вероватно због погрешне претпоставке да је окупатор сачувао Ћоровићева дела јер је био њихов симпатизер. Овако лоша одлука била је последица незнања људи који су у том тренутку имали власт или могућност да доносе такве одлуке. Поједини Ћоровићеве рукописи касније су се појавили под туђим именима, због чега су вођени и судски

спорови којима је доказивано да је прави аутор тих дела управо Владимир Ћоровић.

Нове комунистичке власти прогласиле су Ћоровића за "државног непријатеља и издајника", што је потпуно парадоксално, будући да је управо Немачка, као непријатељска земља, осудила Ћоровића на смрт, а специјална полиција Гестапо је, истог дана када је Југославија капитулирала, 17. априла 1941. године, дошла на врата Ћоровићевог стана са намером да га ухапси. Да иронија буде већа, Ћоровићева дела била су забрањена за штампање дуги низ година управо од стране комуниста, који су себе истицали као велике борце за Југославију и југословенство, иако је он био ватрени поборник исте идеје и велики противник фашиста и нациста. Деценијама је Ћоровић неправедно оптуживан да је издајник земље и називан "крвави ректор", јер је неко, намерно или из незнања, погрешно протумачио разлоге због којих је Владимир Ћоровић још пре рата називан овом синтагмом. Наиме, овај надимак Ћоровићу је, у време великих студентских протеста, дао један од највећих противника југословенства-министар унутрашњих послова Корошец, управо јер се Ћоровић свом снагом, интелектом и угледом залагао за јединствену државу Срба, Хрвата и Словенаца.

Историја Срба др Владимира Ћоровића заузима посебно место у српској историографији. То је свеобухватна синтеза прошлости српског народа. Ово дело Ћоровић је завршио непосредно пред своју погибију. Последње странице Ћоровићеве Историје описују однос наше земље према фашистичкој политици, а један од последњих догађаја који је забележен у књизи је говор кнеза Павла 1. децембра 1940. године, на обележавању годишњице стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Већи део Историје Срба је у рукопису био предат издавачу, Петру Петровићу, уреднику библиотеке "Народно дело", пре него што је Ћоровић кренуо у емиграцију, у коју, никада није стигао. Мањи део овог капиталног дела остао је код Ћоровићеве породице. Приликом предаје рукописа издавачу, Владимир Ћоровић је предложио да се дело наслови као "Историја српског народа" или "Срби (политичка и културна историја)". Петар Петровић је правилно проценио да ће Гестапо тражити Ћоровићеве књиге, па је рукопис Историје склонио ван Београда. Чување Ћоровићевог рукописа наставио је и по завршетку рата, чекајући време када ће коначно бити укинута забрана штампања Ћоровићевих дела.

После скоро пет деценија дела Владимира Ћоровића су се поново могла штампати. Наступило је време у којем је сваки издавач желео да објави неко Ћоровићево дело, а нарочито Историју Срба. Иако је скоро пола века била у рукопису, ова синтеза није изгубила ништа од своје вредности. Напротив, данашњи читаоци наћи ће у Историји Срба јасну слику прошлости, али помало и наговештај будућности.

Ћоровићев стваралачки опус је изузетно велики и чине га бројне књиге, текстови, прилози и чланци објављивани у различитим часописима и листовима. Тачан број дела која је написао др Владимир Ћоровић ни данас није прецизно утврђен, иако су чињени значајни покушаји у том правцу. Тако је Јеремија Митровић 1976. године у Београду, у Историјском гласнику, објавио Библиографију Владимира Ћоровића, али то свакако није коначан попис Ћоровићевих радова. Међу првим делима које је објавио су: "Војислав Илић", штампано у Мостару 1906. године, "Мостар и његови књижевници у

другој половини XIX столећа", такође објављено у Мостару 1907. године, "Српске народне приповијетке", објавила Матица српска у Новом Саду 1909. године.

Свакако да су најзначајнија његова дела две велике синтезе – Историја Срба и Историја Југославије. Историја Југославије у свом завршном делу садржи оштру критику владавине краља Александра Карађорђевића. Историја Југославије је имала веома позитивну критику и у Словенији и у Хрватској, где је оцењена као дело које не ставља у први план улогу Срба у стварању Југославије, већ равноправно сагледава значај свих југословенских народа у стварању заједничке државе.

Ништа мање нису значајна и дела Црна књига, а нарочито Хисторија Босне I. О Црној књизи је у претходном тексту већ било речи. Хисторија Босне I је обухватила период од неолитског доба на простору Босне и Херцеговине до XV века. Сарадници Владимира Ћоровића су тврдили да је већ имао припремљен рукопис другог и трећег дела ове синтезе, али су, на жалост, ти рукописи изгубљени. Написао је и монографије: "Карађорђе и Први српски устанак", "Србија 1858 -1913", "Наше победе", "Велика Србија"- штампано и под насловом " Уједињење", "Борба за независност Балкана", "Односи између Србије и Аустроугарске у XX веку", "Лука Вукаловић и херцеговачки устанци 1852-1862". Објавио је и дело "Свети Сава у народном предању"-зборник народних приповетки о Светом Сави, дело које је изузетно богато изворном грађом. О свом родном граду је 1933. године објавио дело "Мостар и његова српска православна општина".

Циљ који је ова синтеза требала да постигне, истакао је и сам Владимир Ћоровић у предговору који је написао припремајући дело за штампу: "Тенденција је књиге, да се истакне у довољној мери улазак српског народа у европску заједницу, да се обележе тешкоће с којима се борио и напори који је уложио, и да се, указујући увек на иницијативе и утицаје који су долазили са стране, нађе оно што је битно и трајно српско, и што је било позитивно и конструктивно. Историја треба да покаже, које су то унутрашње вредности и какве врсте биле, што су успеле да нас одрже кроз толике векове и кроз невероватно тешке кризе. У књизи нема националног самохвалисања, али има националне вере. Народ, који је претурио толике невоље, у најтежим приликама, нема разлога да се сада, ма у ком часу, предаје малодушности. Књига је рађена са свом научничком опрезношћу и увек је имала пред очима само истину. Та истина је понекад непријатна за појединце или поједине скупине, али она се морала рећи: без истине нема праве историје, а сем тога за оне којима историја треба да буде "учитељица живота", она губи свој прави значај чим хоће да извесне чињенице било прикрије, било изврне. У нашој прошлости има толико светлог, лепог и великог, да нас слабо и рђаво нема шта да узбуђује и оно чак долази као допуна великом, да га јаче истакне..."